

Σχόλια στο «Μήνυμα του Σίλο»

Αυτά τα «Σχόλια» δεν αγγίζουν όλα τα σημεία του βιβλίου «το Μήνυμα του Σίλο», αλλά μόνο αυτά που μας φάνηκαν απαραίτητα για μια καλύτερη κατανόηση αυτού του γραπτού.

Θα κάνουμε τις δικές μας προσεγγίσεις στο «Μήνυμα του Σίλο» σεβόμενοι τη σειρά με την οποία εκθέτει ο συγγραφέας. Έτσι, το πρώτο μέρος θα είναι αφιερωμένο στα κεφάλαια και τις παραγράφους του βιβλίου «Το Εσωτερικό Κοίταγμα»· το δεύτερο μέρος θα μελετήσει «Την Εμπειρία» και το τρίτο «Το Μονοπάτι».

Πρώτο μέρος του βιβλίου «το Μήνυμα του Σίλο»

Στο πρώτο μέρος θα σχολιάσουμε το βιβλίο «Το Εσωτερικό Κοίταγμα», λαμβάνοντας υπ' όψιν τα **πρώτα τρία κεφάλαια** που είναι εισαγωγικά και αναφέρονται σε συγκεκριμένες προφυλάξεις που θα έπρεπε να ληφθούν προκειμένου να πλαισιωθούν σωστά τα πιο σημαντικά θέματα.

Μέχρι το κεφάλαιο V οι εξηγήσεις δίνονται σε ένα υπόβαθρο μη-νόηματος που ο ερευνητής πιο οριστικών αληθειών αισθάνεται την τάση να απορρίψει. Συναντούμε εκεί κεφάλαια και παραγράφους που αξίζουν κάποια μελέτη. Αλλά πρώτα πρέπει να αναρωτηθούμε: τί προσπαθεί να μας μεταφέρει αυτό το έργο; Πρόκειται για τη μετάδοση μιας διδασκαλίας πάνω στη συμπεριφορά και πάνω στην ανθρώπινη εσωτερικότητα, με αναφορά στο νόημα της ζωής.

Γιατί το βιβλίο έχει τον τίτλο «Το Εσωτερικό Κοίταγμα»; Μήπως το όργανο της όρασης δεν είναι τοποθετημένο για να ατενίζει τον εξωτερικό κόσμο, σα να ήταν ένα παράθυρο ή δύο, κατά περίπτωση; Δεν είναι τοποθετημένο για να ανοίγει κάθε μέρα με το ξύπνημα της συνείδησης; Ο βυθός του ματιού δέχεται τις επιδράσεις του εξωτερικού κόσμου. Αλλά κάποιες φορές όταν κλείνω τα βλέφαρα, θυμάμαι τον εξωτερικό κόσμο, τον φαντάζομαι, τον ονειροπολώ ή τον ονειρεύομαι. Αυτόν τον κόσμο τον βλέπω με ένα εσωτερικό μάτι που επίσης κοιτάζει σε μία οθόνη, η οποία όμως δεν αντιστοιχεί στον εξωτερικό κόσμο.

Αναφέροντας ένα «εσωτερικό κοίταγμα» υποδηλώνουμε κάποιον που κοιτάζει και κάτι που κοιτάζεται. Αυτό πραγματεύεται το Βιβλίο και ο τίτλος του αναδεικνύει μια απρόβλεπτη προειδοποίηση της αντιπαράθεσης με το αφελώς αποδεκτό. Ο τίτλος του Βιβλίου συνοψίζει αυτές τις ιδέες: «υπάρχουν άλλα πράγματα που τα βλέπεις με άλλα μάτια και υπάρχει ένας παρατηρητής που μπορεί να τοποθετηθεί με έναν τρόπο διαφορετικό από τον συνηθισμένο». Πρέπει λοιπόν να κάνουμε μια μικρή διάκριση.

Όταν λέω ότι «βλέπω κάτι», ανακοινώνω ότι βρίσκομαι σε παθητική στάση σε σχέση με ένα φαινόμενο που εντυπώνεται στα μάτια μου. Όταν, αντιθέτως, λέω ότι «κοιτάζω κάτι», δηλώνω ότι προσανατολίζω τα μάτια μου σε μία ορισμένη κατεύθυνση. Σχεδόν υπό την ίδια έννοια, μπορώ να μιλήσω για το «βλέπω εσωτερικά», παρευρίσκομαι σε εσωτερικές σκηνές όπως αυτές της αφηρημάδας ή του ονείρου και να το διακρίνω από το «κοιτάζω εσωτερικά» σαν ενεργητική κατεύθυνση της συνείδησής μου. Με αυτόν τον τρόπο, μπορώ ως και να θυμάμαι τα όνειρά μου, ή τη ζωή που πέρασα, ή τις φαντασιώσεις μου και να τις κοιτάζω ενεργητικά, φωτίζοντάς τες στον προφανή παραλογισμό τους, ψάχνοντας να τους δώσω νόημα. Το εσωτερικό κοίταγμα είναι μια ενεργητική κατεύθυνση της συνείδησης. Είναι μία κατεύθυνση που ψάχνει σημασία και νόημα στον φαινομενικά μπερδεμένο και χαοτικό εσωτερικό κόσμο. Αυτή η κατεύθυνση υπάρχει πριν ακόμα από αυτό το κοίταγμα, μια και είναι αυτή που το ωθεί. Αυτή η κατεύθυνση επιτρέπει τη δραστηριότητα του κοιτάζω εσωτερικά. Και εάν φτάσουμε να καταλάβουμε ότι το

εσωτερικό κοίταγμα είναι απαραίτητο για να αποκαλύψουμε το νόημα που το ωθεί, θα γίνει κατανοητό ότι κάποια στιγμή αυτός που κοιτάζει θα τείνει να δει τον ίδιο του τον εαυτό. Αυτό το «ο εαυτός μου» δεν είναι το κοίταγμα, ούτε καν η συνείδηση. Αυτό το «ο εαυτός μου» είναι αυτό που δίνει νόημα στο κοίταγμα και στις ενέργειες της συνείδησης. Προϋπάρχει και υπερβαίνει την ίδια τη συνείδηση. Με έναν πολύ ευρύ τρόπο ονομάζουμε «Νου» αυτόν τον «εαυτό μου» και δεν τον συγχέουμε με τις ενέργειες της συνείδησης, ούτε με αυτήν την ίδια. Μα όταν κάποιος αξιώνει να συλλάβει το Νου σα να ήταν ένα ακόμα φαινόμενο της συνείδησης, ο Νους διαφεύγει γιατί δεν επιδέχεται αναπαράσταση ούτε κατανόηση.

Το εσωτερικό κοίταγμα θα πρέπει να φτάσει να συγκρουστεί με το νόημα που δίνει ο Νους σε κάθε φαινόμενο, ακόμα και της ίδιας της συνείδησης και της ίδιας της ζωής και η σύγκρουση με αυτό το νόημα θα φωτίσει τη συνείδηση και τη ζωή. Σε αυτό αναφέρεται το Βιβλίο στον πιο βαθύ του πυρήνα.

Σε όλα τα προηγούμενα μάς οδηγεί ο στοχασμός πάνω στον τίτλο του έργου. Αλλά μπαίνοντας σε αυτό, στην πρώτη παράγραφο του πρώτου κεφαλαίου μάς λέει: *«Εδώ εξιστορείται πώς το μη-νόημα της ζωής μετατρέπεται σε νόημα και σε πληρότητα»*. Και στην παράγραφο 5 του ίδιου κεφαλαίου διασαφηνίζει: *«Εδώ μιλά για την εσωτερική αποκάλυψη στην οποία φτάνει όποιος προσεκτικά διαλογίζεται με ταπεινή αναζήτηση»*.

Δηλώνεται με σαφήνεια ο στόχος να μετατραπεί το μη-νόημα της ζωής σε νόημα. Και ακόμα είναι σχεδιασμένος ο τρόπος για να φτάσουμε στην αποκάλυψη του νοήματος βασισμένοι σε έναν προσεκτικό διαλογισμό.

Μπαίνουμε στο θέμα...

Το κεφάλαιο I αναπτύσσει τον τρόπο για να φτάσει κανείς στην εσωτερική αποκάλυψη, προλαβαίνοντας λανθασμένες στάσεις που θα απομάκρυναν από τον προτεινόμενο στόχο.

Το κεφάλαιο III αναφέρεται σε αυτό που αποκαλέσαμε «το μη-νόημα». Η ανάπτυξη αυτού του κεφαλαίου αρχίζει με το παράδοξο «θριάμβου-αποτυχίας», με αυτήν την έκφραση: *«εκείνοι που έφεραν την αποτυχία στην καρδιά τους μπόρεσαν να φωτίσουν τον έσχατο θρίαμβο, εκείνοι που αισθάνθηκαν θριαμβευτές ξέμειναν στο δρόμο σα φυτά σε σκόρπια και ξέθωρη ζωή»*. Σε αυτό το κεφάλαιο η «αποτυχία» θεωρείται ως η μη συμμόρφωση με τα προσωρινά νοήματα της ζωής και ως κατάσταση μη ικανοποίησης που ωθεί σε καθοριστικές αναζητήσεις. Επισημαίνεται ο κίνδυνος να μαγευτεί κανείς από τους προσωρινούς θριάμβους της ζωής, εκείνους που αν επιτευχθούν αξιώνουν περισσότερο, οδηγώντας τελικά στην απογοήτευση και εάν δεν επιτευχθούν οδηγούν επίσης στην οριστική απογοήτευση, το σκεπτικισμό και το μηδενισμό.

Πιο κάτω, στο ίδιο κεφάλαιο αλλά στην παράγραφο 1 βεβαιώνεται: «Δεν υπάρχει νόημα στη ζωή αν όλα τελειώνουν με το θάνατο». Μένει λοιπόν να αποδειχθεί εάν πραγματικά η ζωή τελειώνει ή δεν τελειώνει με το θάνατο από τη μία πλευρά και εάν η ζωή έχει ή δεν έχει νόημα σε συνάρτηση με το γεγονός του θανάτου... Αυτά τα διπλά ερωτήματα ξεφεύγουν από το πεδίο της Λογικής και προσπαθούν να επιλυθούν, κατά τη διάρκεια του Βιβλίου, με όρους ύπαρξης. Όπως και νά'χει, αυτή η παράγραφος 1 του **κεφαλαίου III** δεν είναι για να διαβαστεί στα γρήγορα, περνώντας αμέσως στην επόμενη παράγραφο. Απαιτεί μία παύση και κάποιο στοχασμό, μια και αναφέρεται σε ένα κεντρικό σημείο της Διδασκαλίας¹. Οι επόμενες παράγραφοι ασχολούνται με το να δώσουν έμφαση στη σχετικότητα των αξιών και των ανθρώπινων δράσεων.

Το Κεφάλαιο IV λαμβάνει υπ' όψιν όλους τους παράγοντες εξάρτησης που ενεργούν πάνω στο ανθρώπινο ον, αφαιρώντας του δυνατότητες επιλογής και ελεύθερης δράσης.

Στο Κεφάλαιο V εμφανίζονται κάποιες καταστάσεις της συνείδησης με διαφορετικό χαρακτήρα από τις συνηθισμένες. Πρόκειται για φαινόμενα υποβλητικά και όχι γι' αυτό ασυνήθιστα, που όμως σε κάθε περίπτωση έχουν την αρετή να αφήνουν την υποψία ενός νέου νοήματος της ζωής. Η υποψία του νοήματος απέχει από το να δίνει μία πίστη ή να προάγει μια πεποίθηση, επιτρέπει όμως τη μεταβολή ή τη σχετικοποίηση της σκεπτικιστικής άρνησης του νοήματος της ζωής.

Η εγγραφή τέτοιων φαινομένων δεν κάνει τίποτε άλλο από το να προάγει μια διανοητική αμφιβολία, αλλά έχει το πλεονέκτημα να επηρεάζει το άτομο στην καθημερινότητά του εξαιτίας του εμπειρικού της χαρακτήρα. Υπό αυτήν την έννοια, έχει μεγαλύτερη ικανότητα μετατροπής απ' όση θα μπορούσε να έχει μία θεωρία ή ένα σύνολο ιδεών που θα μπορούσαν απλά να μεταβάλλουν το σημείο οπτικής σε σχέση με μια οποιαδήποτε θέση απέναντι στη ζωή.

Σ' αυτό το κεφάλαιο αναφέρονται συγκεκριμένα γεγονότα, αληθινά ή όχι από αντικειμενική άποψη, τα οποία θέτουν το άτομο σε μία νοητική κατάσταση διαφορετική απ' τη συνηθισμένη. Αυτά τα γεγονότα έχουν την ικανότητα να εμφανίζονται συνοδευόμενα από διαισθήσεις που επιτρέπουν να υποπτευθεί κάποιος έναν άλλο τρόπο να βιώνει την πραγματικότητα. Και ακριβώς αυτή η «υποψία» ενός

¹ Σημ. του μτφ.

Διδασκαλία, Ντοκτρίνα (Doctrina):

- Συστηματοποιημένο σώμα ιδεών, με μεγάλη ευρύτητα εννοιών και αρχών.
- Εικόνα του κόσμου.

Ακόμα:

- Σύνολο γνώσεων που αποκτήθηκαν μέσω σπουδής σε βάθος.
- Θεωρητικές αρχές, θεμελιώδεις και οργανικές, πάνω στις οποίες βασίζεται ένα πολιτικό, καλλιτεχνικό, φιλοσοφικό, ή επιστημονικό κίνημα.

άλλου τύπου της πραγματικότητας μάς ανοίγει άλλους ορίζοντες. Σε όλες τις εποχές, τα λεγόμενα «θαύματα» (εννοώντας τα φαινόμενα αυτά που έρχονταν σε αντίθεση με τη φυσιολογική αντίληψη) φέρουν μαζί τους διαισθήσεις οι οποίες τελικά τοποθετούν το άτομο σε ένα άλλο νοητικό περιβάλλον. Σ' αυτό το άλλο περιβάλλον, που το ονομάζουμε «εμπνευσμένη συνείδηση», αποδίδουμε πολυάριθμες σημασίες και αντίστοιχα πολυάριθμες εκφράσεις. Οι παράγραφοι αυτού του Κεφαλαίου σχηματίζουν ένα είδος ασυμπλήρωτης αλλά επαρκούς λίστας εγγραφών, οι οποίες παραγόμενες σε κάθε περίπτωση επιφέρουν ερωτήματα για το νόημα της ζωής. Η εγγραφή τους είναι μίας τέτοιας ψυχικής έντασης που απαιτεί απαντήσεις γύρω από τη σημασία τους. Και όποιες κι αν είναι αυτές οι απαντήσεις, η ιδιαίτερη γεύση που αφήνουν είναι πάντα αυτή της υποψίας για μια διαφορετική πραγματικότητα. Ας δούμε τις περιπτώσεις:

«Είναι φορές που έχω προβλέψει γεγονότα τα οποία αργότερα συνέβησαν.

Είναι φορές που έχω συλλάβει μια μακρυνή σκέψη.

Είναι φορές που έχω περιγράψει τόπους που ποτέ δεν επισκέφτηκα.

Είναι φορές που έχω διηγηθεί με ακρίβεια αυτό που συνέβη κατά την απουσία μου.

Είναι φορές που μια τεράστια χαρά με έχει συνεπάρει.

Είναι φορές που μια πλήρης κατανόηση με έχει κυριεύσει.

Είναι φορές που μια τέλεια κοινωνία με όλα με έχει εκστασιάσει.

Είναι φορές που έχω σπάσει τα ονειροπολήματά μου και έχω δει την πραγματικότητα με έναν καινούριο τρόπο.

Είναι φορές που έχω αναγνωρίσει σαν ξανά ιδωμένο κάτι που έβλεπα για πρώτη φορά.

... Και όλα αυτά με έκαναν να σκεφτώ. Συνειδητοποιώ πλήρως ότι χωρίς αυτές τις εμπειρίες δε θα είχα μπορέσει να βγω από το μη-νόημα.»

Το Κεφάλαιο VI ορίζει διαφορές μεταξύ των καταστάσεων του ύπνου, του μισοξύπνιου και της εγρήγορσης. Η πρόθεση είναι να σχετικοποιηθεί η ιδέα που κανονικά υπάρχει για την καθημερινή πραγματικότητα και για την ακρίβεια αυτής της πραγματικότητας που κάποιος αντιλαμβάνεται.

Τα Κεφάλαια VII, VIII, IX, X, XI, XII και στη συνέχεια **XV, XVI, XVII** και **XVIII** αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα στο φαινόμενο της Δύναμης.

Το θέμα της Δύναμης είναι κορυφαίου ενδιαφέροντος γιατί επιτρέπει, με πρακτικό τρόπο, να μπουν σε κίνηση εμπειρίες που κατευθύνουν προς το νόημα. Με τρόπο διαφορετικό απ' αυτόν που σχολιάστηκε στο Κεφάλαιο V, καθώς οι εμπειρίες εκείνες, ενώ προσφέρουν την υποψία του νοήματος, προκύπτουν αυθόρμητα ή χωρίς κάποια κατεύθυνση. Σχετικά με αυτό το σημείο της Δύναμης και τις επιπλοκές της θα μιλήσουμε στο τέλος αυτών των σχολίων πάνω στο Εσωτερικό Κοίταγμα.

Τώρα ας συγκεντρωθούμε στα τέσσερα υπόλοιπα κεφάλαια του Βιβλίου.

Το Κεφάλαιο XIII παρουσιάζει τις «Αρχές της έγκυρης δράσης». Πρόκειται για τη διαμόρφωση μιας συμπεριφοράς στη ζωή, που παρουσιάζεται για όσους επιθυμούν

να ακολουθήσουν μία ζωή με συνοχή, στηριζόμενοι σε δύο βασικές εσωτερικές εγγραφές: αυτήν της ενότητας και εκείνη της αντίφασης. Έτσι, η δικαιολόγηση αυτής της «ηθικής» συναντάται στις εγγραφές που παράγει και όχι σε ιδέες ή ιδιαίτερες πεποιθήσεις που σχετίζονται με έναν τόπο, με μία χρονική περίοδο, ή με ένα πολιτιστικό πρότυπο. Η εγγραφή της εσωτερικής ενότητας που είναι επιθυμητό να ανακύψει, συνοδεύεται από κάποιους δείκτες που πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν: 1. αίσθηση της εσωτερικής ανάπτυξης, 2. συνέχεια στο χρόνο και 3. επιβεβαίωση επανάληψής της στο μέλλον. Η αίσθηση της εσωτερικής ανάπτυξης εμφανίζεται σαν ένας αληθινός και θετικός δείκτης συνοδευόμενος πάντα από την εμπειρία της προσωπικής βελτίωσης. Η συνέχεια στο χρόνο επαληθεύεται σε καταστάσεις μεταγενέστερες της πράξης, ή που κάποιος φαντάστηκε μεταγενέστερα της πράξης, ή που θυμήθηκε και συνέκρινε με καταστάσεις μεταγενέστερες της πράξης, εάν η πράξη αυτή δε διαφοροποιείται ανάλογα με το πλαίσιο της κατάστασης. Και τέλος, αν μετά την πράξη βιώνεται ως επιθυμητή η επανάληψή της, τότε λέμε ότι επιβεβαιώνεται η αίσθηση της εσωτερικής ενότητας. Αντίθετα, οι αντιφατικές πράξεις μπορεί να έχουν κάποιον από τους τρεις δείκτες των ενωτικών πράξεων ή κανέναν απ' αυτούς, αλλά σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να έχουν και τους τρεις δείκτες ταυτόχρονα.

Ωστόσο, υπάρχει κι άλλο είδος δράσης που δεν μπορούμε απόλυτα να ονομάσουμε «έγκυρη» ούτε όμως και «αντιφατική». Είναι η δράση που δεν εμποδίζει την ίδια την εξέλιξη, ούτε όμως προκαλεί αξιοσημείωτες βελτιώσεις. Μπορεί να είναι λιγότερο ή περισσότερο δυσάρεστη ή ευχάριστη· όμως δεν προσθέτει ούτε αφαιρεί από τη σκοπιά της εγκυρότητάς της. Αυτή η ενδιάμεση δράση είναι η καθημερινή, η μηχανικά συνήθης, κάποιες φορές απαραίτητη για την επιβίωση και τη συνύπαρξη, αλλά όμως δεν αποτελεί από μόνη της ένα ηθικό γεγονός, κατά το πρότυπο της ενωτικής ή αντιφατικής δράσης όπως το εξετάσαμε. Οι Αρχές, οι επονομαζόμενες «της έγκυρης δράσης», ταξινομούνται ως εξής: 1. αρχή της προσαρμογής, 2. αρχή της δράσης και αντίδρασης, 3. αρχή της καίριας δράσης, 4. αρχή της αναλογίας, 5. αρχή της συμφωνίας, 6. αρχή της ευχαρίστησης, 7. αρχή της άμεσης δράσης, 8. αρχή της κατανοημένης δράσης, 9. αρχή της ελευθερίας, 10. αρχή της αλληλεγγύης, 11. αρχή της άρνησης των αντιθέτων και 12. αρχή της συσώρευσης των δράσεων.

Το Κεφάλαιο XIV του Βιβλίου αναφέρεται στον «Οδηγό του Εσωτερικού Μονοπατιού». Αυτός ο Οδηγός δεν έχει μεγαλύτερες αξιώσεις από οποιαδήποτε άλλη καθοδηγούμενη εμπειρία, αν και έχει τοποθετηθεί ανάμεσα σε ασκήσεις που προτείνονται στα πλαίσια μίας κατεύθυνσης υπερβατικής φαινομένων «υποβλητικών» ή «υποψίας του νοήματος».

Το Κεφάλαιο XIX μιλά για τις «εσωτερικές καταστάσεις». Αυτό το κεφάλαιο δεν είναι μια καθοδηγούμενη εμπειρία και δεν αξιώνει λύσεις τύπου μεταφοράς αλλά με τρόπο αλληγορικό προσπαθεί να περιγράψει πραγματικές καταστάσεις στις οποίες μπορεί να βρεθεί ο αναγνώστης. Αυτό το κεφάλαιο είναι μια ποιητική και αλληγορική περιγραφή διαφόρων καταστάσεων στις οποίες μπορεί να βρεθεί κάποιος

στο μονοπάτι του προς τη συνάντηση με το νόημα της ζωής. Όπως δηλώνει στην πρώτη του παράγραφο: «Πρέπει τώρα να αποκτήσεις επαρκή αντίληψη των εσωτερικών καταστάσεων στις οποίες μπορείς να βρεθείς κατά τη διάρκεια της ζωής σου και ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της εξελικτικής σου εργασίας». Εδώ αντιλαμβανόμαστε ως «εξελικτική εργασία» αυτή που επιτρέπει να αποσαφηνιστούν οι άγνωστοι παράγοντες κατά την ανάπτυξη του νοήματος της ζωής.

Το Κεφάλαιο XX, με τίτλο «Η Εσωτερική Πραγματικότητα», είναι κάπως σκοτεινό. Κατά πώς φαίνεται, η ερμηνεία του είναι δύσκολη για όποιον δεν είναι εξοικειωμένος με τη θεωρία των συμβόλων και των αλληγοριών και τα φαινόμενα παραγωγής, μετάφρασης και παραμόρφωσης των ωθήσεων. Σε κάθε περίπτωση, και αφήνοντας στην άκρη τη θεωρητική κατανόηση αυτού του τελευταίου κεφαλαίου, δεν είναι δύσκολο να βρεθούν άνθρωποι που αντιλαμβάνονται με σχετική ευκρίνεια τις εσωτερικές τους καταστάσεις και συλλαμβάνουν τη σημασία τους σε βαθύ επίπεδο, όπως θα έκαναν με κάθε ποιητική παράγραφο.

Επιστρέφουμε τώρα στα σχετικά με τη Δύναμη κεφάλαια...

Τα θέματα της Δύναμης, του Φωτεινού Κέντρου, του Εσωτερικού Φωτός, του Διπλού και της Προβολής της Ενέργειας επιδέχονται δύο διαφορετικές θεωρήσεις. Πρώτη: εξετάζοντάς τα ως φαινόμενα προσωπικής εμπειρίας και ως εκ τούτου, μην επικοινωνώντας τα με άτομα που δεν έχουν εγγεγραμμένες αντίστοιχες εμπειρίες, περιορίζοντάς τα, στην καλύτερη περίπτωση, σε περισσότερο ή λιγότερο υποκειμενικές περιγραφές. Δεύτερη: εξετάζοντάς τα μέσα σε μια μεγαλύτερη θεωρία που τα εξηγεί, χωρίς να απευθύνεται στη δοκιμή της υποκειμενικής εμπειρίας. Μια τέτοια μεγαλύτερη θεωρία που θα μπορούσαμε να δεχτούμε ως προερχόμενη από μία Υπερβατική Ψυχολογία, είναι τέτοιας περιπλοκότητας και βαθύτητας που καθίσταται αδύνατο να μελετηθεί σε αυτά τα απλά «Σχόλια στο Μήνυμα του Σίλο».

Δεύτερο Μέρος του βιβλίου «το Μήνυμα του Σίλο»

Σε αυτό το δεύτερο μέρος, που αποκαλείται «Η Εμπειρία», εξετάζουμε οκτώ τελετές που απευθύνονται σε διαφορετικές περιπτώσεις και καταστάσεις της προσωπικής και κοινωνικής ζωής.

Σχεδόν σε όλες τις τελετές είναι παρούσες δύο πραγματικότητες που ανεξάρτητα από το αν αντιμετωπίζονται λεπτομερειακά ή όχι, δείχνουν τη σπουδαιότητά τους μέσω των ιδιαίτερων νοημάτων που έχουν για τη ζωή. Αυτές τις πραγματικότητες, που επιδέχονται διαφορετικές ερμηνείες, τις αναγνωρίζουμε κάτω από τους ορισμούς της «Αθανασίας» και του «Ιερού». Το Μήνυμα αποδίδει τη μέγιστη σημασία σε αυτά τα θέματα και εξηγεί ότι πρέπει να έχει ο καθένας το απόλυτο δικαίωμα να πιστεύει ή να μην πιστεύει στην Αθανασία και στο Ιερό, γιατί σύμφωνα με το πώς τοποθετείται ένα άτομο σε σχέση με αυτά τα θέματα, έτσι θα είναι και ο προσανατολισμός της ζωής του.

Το Μήνυμα αναγνωρίζει τις δυσκολίες τού να εξετάσει ανοιχτά τα θεμελιώδη πιστεύω, συγκρουόμενο με τη λογοκρισία και την αυτό-λογοκρισία που εμποδίζουν την ελεύθερη σκέψη και την καλή συνείδηση. Στο πλαίσιο της ελεύθερης ερμηνείας που το Μήνυμα ευνοεί, γίνεται αποδεκτό ότι για κάποιους η Αθανασία αναφέρεται σε δράσεις που πραγματοποιήθηκαν εν ζωή, των οποίων όμως οι επιδράσεις συνεχίζουν στο φυσικό κόσμο παρά το φυσικό θάνατο. Για άλλους, η μνήμη που διατηρείται ζωντανή στα αγαπημένα πρόσωπα, ή ακόμα σε ομάδες και σε κοινωνίες, εγγυάται την εξακολούθηση μετά το φυσικό θάνατο. Επιπλέον, για κάποιους άλλους η Αθανασία γίνεται αποδεκτή σαν προσωπική εξακολούθηση σε ένα άλλο επίπεδο, σε ένα άλλο «τοπίο» ύπαρξης.

Συνεχίζοντας το θέμα της ελεύθερης ερμηνείας, κάποιοι αισθάνονται το Ιερό σαν τον κινητήριο μοχλό της πιο βαθιάς στοργής. Για αυτούς, τα παιδιά και άλλα αγαπημένα τους πρόσωπα αντιπροσωπεύουν το Ιερό και κατέχουν τη μέγιστη αξία που δε θα πρέπει να υποτιμηθεί για κανέναν λόγο. Υπάρχουν εκείνοι που θεωρούν Ιερό το ανθρώπινο ον και τα οικουμενικά δικαιώματά του. Άλλοι βιώνουν τη θεότητα σαν την ουσία του Ιερού.

Στις κοινότητες που διαμορφώνονται γύρω από το Μήνυμα, θεωρείται ότι οι διαφορετικές θέσεις σε σχέση με την Αθανασία και το Ιερό δεν πρέπει να γίνονται απλά «ανεκτές» αλλά αληθινά σεβαστές.

Το Ιερό εκδηλώνεται από τα βάθη της ανθρώπινης ύπαρξης, εξ αυτού και η σημασία που έχει η εμπειρία της Δύναμης σαν ένα ασυνήθιστο φαινόμενο που μπορούμε να κάνουμε να εισβάλει στον καθημερινό κόσμο. Χωρίς την εμπειρία τα πάντα αμφισβητούνται, με την εμπειρία της Δύναμης έχουμε βαθιές αποδείξεις. Δεν χρειαζόμαστε την πίστη για να αναγνωρίσουμε το Ιερό. Η Δύναμη λαμβάνεται σε κάποιες τελετές όπως η Λειτουργία και η Επιβολή. Επίσης στις τελετές της Ευεξίας

και της Συμπαράστασης μπορούμε να αντιληφθούμε τα αποτελέσματα της Δύναμης.

Η επαφή με τη Δύναμη προκαλεί επιτάχυνση και αύξηση της ψυχοφυσικής ενέργειας, ειδικά αν πραγματοποιούνται σε καθημερινή βάση πράξεις με συνοχή οι οποίες, από την άλλη πλευρά, δημιουργούν εσωτερική ενότητα κατευθυνόμενη προς την πνευματική ανάπτυξη.

Η πρώτη εμπειρία, γνωστή ως «Λειτουργία», είναι μια κοινωνική τελετή που πραγματοποιείται όταν το ζητήσει ένα σύνολο ατόμων. Οι συμμετέχοντες, που αποκαλούνται «Λειτουργός» και «Βοηθός», δημιουργούν μιλώντας μεγαλόφωνα ένα είδος διαλόγου που επιτρέπει σε όλους να ακολουθήσουν από την αρχή ως το τέλος την ίδια αλληλουχία. Πρόκειται για μια εμπειρία όπου, χρησιμοποιώντας κάποια μέσα χαλάρωσης, δημιουργείται σε σύντομο χρόνο ένα σύνολο οπτικών και συναισθητικών εικόνων που τελικά λαμβάνουν το χαρακτήρα μιας «σφαιρικής μορφής» σε κίνηση, ικανής να απελευθερώσει τη Δύναμη. Κάποια στιγμή παρατίθεται μια Αρχή ή σκέψη από το Εσωτερικό Κοίταγμα σα θέμα προς διαλογισμό. Τέλος, πραγματοποιείται ένα Αίτημα με κατεύθυνση σε ό,τι ο καθένας βιώνει ως την πιο βαθιά «ανάγκη» του.

Μια άλλη τελετή, επίσης κοινωνική, γνωστή ως «Επιβολή», δουλεύει με την εγγραφή της Δύναμης με έναν πιο άμεσο τρόπο από αυτόν της Λειτουργίας. Δε χρησιμοποιεί την επίκληση ούτε την εγγραφή της σφαίρας. Ούτε διαβάζεται μία Αρχή και δεν προτείνεται κάποιο θέμα για διαλογισμό. Παραμένει το Αίτημα με τον ίδιο μηχανισμό όπως στη Λειτουργία.

Μια τρίτη τελετή, γνωστή ως «Ευεξία», επίσης πραγματοποιείται όταν ζητηθεί από τους παρευρισκομένους. Χωρίς αμφιβολία, πρόκειται για μια νοητική τοποθέτηση όπου ανακαλούνται ένα ή περισσότερα άτομα, σε μια προσπάθεια να έρθει και πάλι στη μνήμη με τον πιο ζωντανό δυνατό τρόπο η παρουσία τους και οι πιο χαρακτηριστικοί τους τόνοι στοργικότητας. Προσπαθεί κανείς να αντιληφθεί, όσο πιο έντονα γίνεται, τις δυσκολίες που μπορεί να ζουν αυτές τις στιγμές αυτοί τους οποίους επικαλείται. Στη συνέχεια, θεωρεί πως βελτιώνεται η κατάσταση έτσι ώστε να βιώσει την εγγραφή της αντίστοιχης ανακούφισης.

Αυτή η τελετή ρίχνει φως σ' ένα συγκεκριμένο μηχανισμό των «καλών ευχών» ή «καλών προθέσεων», με τις οποίες εκφραζόμαστε σχεδόν αυθόρμητα και σε μεγάλη συχνότητα. Λέμε «να έχεις μια καλή μέρα», «χρόνια πολλά και καλά», «να πας καλά στις εξετάσεις σου» ή «να ξεπεράσεις τη δυσκολία σου», κλπ. Είναι σαφές ότι σε αυτήν την τελετή τα Αιτήματα γίνονται από μια καλοσυνάτη νοητική προδιάθεση, στην οποία η έμφαση δίνεται στις έντονες εγγραφές στοργικότητας. Το «Αίτημα» ωφελειών για τους άλλους, όταν διεξάγεται στις καλύτερες συνθήκες, μας τοποθετεί σε μια νοητική κατάσταση όπου είμαστε προδιατεθειμένοι να δώσουμε την απαιτούμενη βοήθεια, η οποία, επιπλέον, βελτιώνει τη νοητική μας κατεύθυνση ενισχύοντας σε εμάς τις δυνατότητες επικοινωνίας με τους άλλους.

Ένα πολύ σημαντικό σημείο να λάβουμε υπ' όψιν σε σχέση με τα «Αιτήματα» είναι να τα πραγματοποιούμε ώστε οι άλλοι να μπορέσουν να ξεπεράσουν τις δυσκολίες τους και να επανακτήσουν το καλύτερο των δυνατοτήτων τους. Πάνω σ' αυτό δεν πρέπει να γίνει καμμία σύγχυση. Ας δούμε ένα παράδειγμα: Κάποιος θα μπορούσε να υποθέσει πως ένα Αίτημα για την επανάκαμψη της υγείας ενός ετοιμοθάνατου είναι το πλέον κατάλληλο, καθώς αφορά στην υποχώρηση του πόνου και της οδύνης του ατόμου που έχει προσβληθεί, αλλά κατευθύνοντας αυτό το Αίτημα πρέπει κανείς να είναι προσεκτικός γιατί το θέμα δεν είναι να ζητήσει το καλύτερο για αυτόν τον ίδιο που θα ήθελε να κρατήσει τον ασθενή κοντά του και σε καλή υγεία. Το σωστό Αίτημα θα έπρεπε να στοχεύει στο καλύτερο για τον ετοιμοθάνατο και όχι για εμάς τους ίδιους. Σε μια τέτοια περίπτωση, όπου έχουμε στενούς δεσμούς στοργικότητας με αυτόν τον ετοιμοθάνατο που υποφέρει, ίσως θα έπρεπε να λάβουμε υπ' όψιν ότι το άτομο μπορεί να επιθυμεί να φύγει από αυτήν του την κατάσταση, συμφιλιωμένο και σε ειρήνη με τον εαυτό του. Σ' αυτήν την περίπτωση, το Αίτημα είναι «το καλύτερο για το άτομο που είναι στη δύσκολη κατάσταση» και όχι το καλύτερο για μένα, που θα' θελα να κρατήσω εδώ αυτό το πρόσωπο με κάθε κόστος. Έτσι το Αίτημα για άλλον πρέπει να λαμβάνει υπ' όψιν αυτό που είναι καλύτερο για τον άλλον κι όχι για μένα.

Αυτή η τελετή καταλήγει κάνοντας όσους το επιθυμούν να νιώσουν την παρουσία εκείνων των πολύ αγαπημένων προσώπων τα οποία *«ακόμα κι αν δεν είναι εδώ, στο δικό μας χώρο και το δικό μας χρόνο»*, σχετίζονται ή έχουν σχετιστεί με μας στην εμπειρία της αγάπης, της ειρήνης και της ζεστής χαράς.

Τέλος, με την τελετή αυτή αξιώνεται η δημιουργία ενός κύματος ευεξίας για όλους τους παρευρισκόμενους που είναι προσανατολισμένοι προς μια ίδια κατεύθυνση.

Στην τέταρτη τελετή, που καλείται «Προστασία», συμμετέχουν ο Λειτουργός, ο Βοηθός, συγγενείς και γνωστοί των παιδιών στα οποία είναι αφιερωμένη. Εξηγήσεις σχετικά με τυπικές διαδικασίες και νοήματα δίνονται κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης αυτής της τελετής αλλαγής κατάστασης.

Η Πέμπτη τελετή, αυτή του «Γάμου», είναι επίσης κοινωνικής φύσεως και γι' αυτό συνήθως γιορτάζεται με τη συμμετοχή πολλών ζευγαριών που επιθυμούν να ενωθούν και να δώσουν μια δημόσια μαρτυρία για την αλλαγή της κατάστασής τους. Όπως και στην τελετή της Προστασίας, δίνονται κι εδώ εξηγήσεις για τυπικές διαδικασίες και νοήματα καθ' όλη τη διάρκεια της ανάπτυξής της.

Η έκτη τελετή, που καλείται «Συμπαράσταση», είναι βασικά ατομική. Όπως επεξηγείται στο προοίμιο της ομιλίας του Λειτουργού: *«Αυτή είναι μία τελετή μεγάλης στοργικότητας και απαιτεί από αυτόν που την πραγματοποιεί να δώσει το καλύτερο μέρος του εαυτού του. Η τελετή μπορεί να επαναληφθεί αν το ζητήσει ο ενδιαφερόμενος ή όσοι τον προσέχουν. Ο Λειτουργός είναι μόνος με τον ετοιμοθάνατο. Όποια κι αν είναι η φαινομενική κατάσταση διαύγειας ή έλλειψης συνείδησης του ετοιμοθάνατου, ο*

Λειτουργός τον πλησιάζει μιλώντας του με απαλή, καθαρή φωνή και με παύσεις».
Πολυάριθμες από τις φράσεις που διαβάζει ο Λειτουργός προέρχονται από το κεφάλαιο XIV του Εσωτερικού Κοιτάγματος, με τίτλο «Ο Οδηγός του Εσωτερικού Μονοπατιού». Η αλληλουχία, οι εικόνες και οι αλληγορίες που παρατίθενται έχουν τη δομή μιας βαθιάς, καθοδηγούμενης εμπειρίας.

Η έβδομη τελετή, του «Θανάτου», διεξάγεται από το Λειτουργό, όπως έγινε και με την τελετή της Συμπαράστασης. Ωστόσο, πρόκειται για μια κοινωνική τελετή απευθυνόμενη σε συγγενείς, φίλους και γνωστούς του αποθανόντος.

Η όγδοη και τελευταία τελετή που ονομάζεται «Αναγνώριση», διενεργείται από ένα Λειτουργό και ένα Βοηθό. Στο προοίμιο εξηγείται ότι είναι μια τελετή συμπερίληψης στην Κοινότητα... *Συμπερίληψη λόγω κοινών εμπειριών, λόγω ιδανικών, στάσεων και διαδικασιών που μοιράζονται τα μέλη. Πραγματοποιείται με αίτημα ενός συνόλου και μετά από μια Λειτουργία. Αυτοί που θα συμμετέχουν θα πρέπει να διαθέτουν το γραπτό κείμενο που θα έχει διανεμηθεί από πριν.* Η τελετή αυτή έχει τη δομή μίας συλλογικής μαρτυρίας.

Τρίτο μέρος του βιβλίου «το Μήνυμα του Σίλο»

Σ' αυτό το τρίτο μέρος παρουσιάζονται 17 θέματα διαλογισμού που αφορούν στην επίτευξη συνοχής στη σκέψη, το συναίσθημα και την πράξη. Η εργασία αυτή ονομάζεται «Το Μονοπάτι» και το ακολουθεί κανείς για να προχωρήσει προς τη συνοχή, προς την ενότητα της ζωής και για να αποφύγει την αντίφαση, την αποσύνθεση της ζωής. Ομαδοποιούμε τα 17 θέματα σε δύο κατηγορίες:

Στην κατηγορία των 8 πρώτων θεμάτων, υποδεικνύεται η κατάσταση στην οποία τοποθετείται όποιος αναζητάει συνοχή και επίσης το μονοπάτι που θα πάρει ώστε να προχωρήσει προς τη συνοχή.

Στην κατηγορία των τελευταίων 9 θεμάτων υποδεικνύονται οι δυσκολίες που πρέπει να αποφύγει ώστε να προχωρήσει προς τη συνοχή.

1. *«Αν νομίζεις ότι η ζωή σου τελειώνει με το θάνατο, αυτό που σκέφτεσαι, αισθάνεσαι και πράττεις δεν έχει νόημα. Τα πάντα καταλήγουν στη μη συνοχή, στην αποσύνθεση».*

Εδώ επιβεβαιώνεται ότι καμμία δικαιολόγηση δεν είναι εφικτή αν τεθεί με την προοπτική του θανάτου. Από την άλλη μεριά, διεξάγουμε τη ζωή μας παρακινούμενοι από τις ζωτικές ανάγκες. Το ότι τρώμε, πίνουμε, αμυνόμαστε στην εχθρικότητα της φύσης, αναζητούμε την ευχαρίστηση, όλα είναι σημαντικές ωθήσεις που επιτρέπουν τη συνέχιση της ζωής βραχυπρόθεσμα. Χάρη στην ψευδαίσθηση της παραμονής στη ζωή μπορούν να υποστηριχθούν όλες οι δραστηριότητες, όμως δεν μπορούν να δικαιολογηθούν έξω από την ψευδαίσθηση της παραμονής.

2. *«Αν νομίζεις ότι η ζωή σου δεν τελειώνει με το θάνατο, πρέπει να ταυτίζεται αυτό που σκέφτεσαι με αυτό που αισθάνεσαι και αυτό που πράττεις. Τα πάντα θα πρέπει να προχωρούν προς τη συνοχή, προς την ενότητα».*

Επιβεβαιώνεται ότι στην περίπτωση που πιστεύει κανείς στην παραμονή ή στην προβολή της ζωής πέρα από το θάνατο, αυτό θα πρέπει να δικαιολογείται από την ταύτιση της σκέψης, του συναισθήματος και της πράξης προς την ίδια κατεύθυνση. Η ζωή μπορεί να παραμείνει ή να προβληθεί μέσω ενός τύπου δυναμικής ενότητας και σε καμμία περίπτωση μέσω της αντίφασης.

3. *«Αν είσαι αδιάφορος στον πόνο και την οδύνη των άλλων, κάθε βοήθεια που ζητάς δε θα δικαιολογείται».*

Στον κόσμο των σχέσεων δεν μπορούν να δικαιολογούνται οι ανάγκες κάποιου, όταν ο ίδιος αρνείται τις ανάγκες των άλλων.

4. *«Αν δεν είσαι αδιάφορος στον πόνο και την οδύνη των άλλων θα πρέπει να φροντίσεις να ταυτίζονται όσα αισθάνεσαι με όσα σκέφτεσαι και πράττεις για να βοηθάς τους άλλους».*

Μία θέση με συνοχή απέναντι στον πόνο και την οδύνη των άλλων απαιτεί αυτό που κάποιος σκέφτεται, αισθάνεται και πράττει να έχουν την ίδια κατεύθυνση.

5. *«Μάθε να φέρεσαι στους άλλους με τον τρόπο που θέλεις να σου φέρονται».*

Όλος ο δικός μας κόσμος των σχέσεων, αν αξιώνει συνοχή, πρέπει να διέπεται από την αμοιβαιότητα των δράσεων. Αυτή η θέση δεν είναι «φυσικά δεδομένη» στη συμπεριφορά, αλλά θεωρείται κάτι που αναπτύσσεται, κάτι που πρέπει να μάθει κανείς. Αυτή η συμπεριφορά είναι γνωστή ως «ο Χρυσός Κανόνας». Μια τέτοια συμπεριφορά εκπαιδεύεται και τελειοποιείται με τον καιρό και με την εμπειρία στον κόσμο των σχέσεων.

6. *«Μάθε να ξεπερνάς τον πόνο και την οδύνη σε σένα, στο διπλανό σου και στην ανθρώπινη κοινωνία».*

Επίσης εδώ είναι εφικτή η μάθηση, όχι η εγκατάλειψη σε μια υποτιθέμενη ανθρώπινη «φύση». Μια τέτοια μάθηση εξαπλώνεται στους άλλους σα συνέπεια της γνώσης που αποκτήθηκε κατά το ξεπέραςμα της δικής μας οδύνης.

7. *«Μάθε να αντιστέκεσαι στη βία που υπάρχει μέσα σου και έξω από εσένα».*

Σαν τη βάση κάθε μάθησης για ξεπέραςμα και συνοχή.

8. *«Μάθε να αναγνωρίζεις τα σημάδια του ιερού μέσα σου και έξω από εσένα».*

Αυτή η διαίσθηση του «Ιερού», του αναντικατάστατου, αυξάνεται και εξαπλώνεται σε διάφορα πεδία, έως ότου καταλήξει να καθοδηγεί τη ζωή κάποιου (το Ιερό μέσα του) και τις δράσεις του στη ζωή (το Ιερό έξω από αυτόν).

.....

9. *«Μην αφήνεις να περνάει η ζωή σου χωρίς να αναρωτιέσαι «ποιος είμαι;»»*

Υπό την έννοια των νοημάτων που έχει ο εαυτός κι αυτού που διαστρεβλώνει ό,τι αναφέρεται στον «εαυτό».

10. *«Μην αφήνεις να περνάει η ζωή σου χωρίς να αναρωτιέσαι «προς τα πού πηγαίνω;»»*

Υπό την έννοια της κατεύθυνσης και των στόχων στη ζωή.

11. *«Μην αφήνεις να περνάει μια μέρα χωρίς να απαντάς ποιος είσαι».*

Στην καθημερινή υπενθύμιση του εαυτού σε σχέση με το πεπερασμένο.

12. *«Μην αφήνεις να περνάει μια μέρα χωρίς να απαντάς προς τα πού πηγαίνεις».*

Είναι η καθημερινή υπενθύμιση του εαυτού σε σχέση με τους στόχους και την κατεύθυνση στην ίδια τη ζωή του.

13. *«Μην αφήνεις να περνάει μια μεγάλη χαρά χωρίς να ευχαριστείς μέσα σου».*

Όχι μόνο για τη σημασία της αναγνώρισης μιας μεγάλης χαράς, αλλά επίσης για τη θετική διάθεση που τονίζεται στο «να ευχαριστείς», ενδυναμώνοντας τη σημασία αυτού που βιώνεται.

14. *«Μην αφήνεις να περνάει μια μεγάλη λύπη χωρίς να αξιώνεις από μέσα σου εκείνη τη χαρά που έμεινε φυλαγμένη».*

Συγκεκριμένα, αν οι εμπειρίες της χαράς συνειδητοποιούνται την ίδια τη στιγμή που συμβαίνουν, όταν τις επικαλείται κανείς στις δύσκολες στιγμές, κάνει έκκληση στη μνήμη (που είναι «φορτισμένη» με θετικά συναισθήματα). Κάποιος μπορεί να σκεφτεί ότι με αυτήν τη «σύγκριση» θα βγει χαμένη η θετική κατάσταση, αλλά δεν είναι έτσι, γιατί αυτή η «σύγκριση» επιτρέπει να μετατραπεί η συναισθηματική αδράνεια των αρνητικών καταστάσεων.

15. *«Να μη φαντάζεσαι ότι είσαι μόνος στο χωριό, στην πόλη σου, πάνω στη Γη ή στους άπειρους κόσμους».*

Αυτή η «μοναξιά» είναι μια εμπειρία που υποφέρουμε σαν «εγκατάλειψη» από άλλες προθέσεις και τελικά σαν «εγκατάλειψη» από το μέλλον. Μιλώντας για «το χωριό σου, την πόλη σου, τη Γη και τους άπειρους κόσμους» θέτει τον καθέναν κι όλους αυτούς τους τόπους, μικρούς ή μεγάλους, αραιοκατοικημένους ή πυκνοκατοικημένους, αντιμέτωπους με τη μοναξιά και το τίποτα κάθε πιθανής πρόθεσης. Η αντίθετη θέση ξεκινάει από τη δική μας πρόθεση και εκτείνεται πέρα από τον τόπο και το χρόνο που διατρέχει η αντίληψη και η μνήμη μας. Συνοδευόμαστε από διάφορες προθέσεις, και ακόμη και στη φαινομενική κοσμική μοναξιά υπάρχει «κάτι». Υπάρχει κάτι που εκδηλώνει την παρουσία του.

16. *«Να μη φαντάζεσαι ότι είσαι αλυσσοδεμένος σε αυτόν το χώρο και σε αυτόν το χρόνο».*

Αν δεν μπορείς να φανταστείς, ούτε να αντιληφθείς άλλο χώρο και άλλο χρόνο, μπορείς να διαισθανθείς έναν εσωτερικό χώρο και χρόνο στους οποίους ενεργούν οι εμπειρίες άλλων «τοπίων». Μέσα σε αυτές τις διαισθήσεις ξεπερνιέται η αιτιοκρατία του χώρου και του χρόνου. Πρόκειται για εμπειρίες που δεν είναι συνδεδεμένες με την αντίληψη ούτε με τη μνήμη. Αυτές οι εμπειρίες αναγνωρίζονται έμμεσα και μόνο κατά την «είσοδο» ή την «έξοδο» από αυτούς τους χώρους και αυτούς τους χρόνους. Αυτές οι διαισθήσεις συμβαίνουν μέσω της εκτόπισης του «εγώ» και αναγνωρίζει κανείς την αρχή τους και το τέλος τους από μία επανάκαμψη του «εγώ». Τις άμεσες διαισθήσεις αυτών των «τοπίων» (σε αυτούς τους Βαθείς χώρους) τις θυμάται κάποιος αμυδρά μέσω χρονικών πλαισίων, ποτέ μέσω «αντικειμένων» της αντίληψης ή της αναπαράστασης.

17. *«Να μη φαντάζεσαι ότι με το θάνατό σου διαιώνίζεται η μοναξιά».*

Θεωρώντας το θάνατο σαν το «τίποτα» ή σαν ολοκληρωτική μοναξιά, είναι σαφές πως δεν υφίσταται το «πριν» και το «μετά» αυτής της Βαθιάς εμπειρίας. Ο Νους υπερβαίνει τη συνείδηση που συνδέεται με το «Εγώ» και τους χώρους και χρόνους της αντίληψης και της αναπαράστασης. Ωστόσο, τίποτα που συμβαίνει στους Βαθείς Χώρους δεν μπορεί να γίνει καταφανές στην εμπειρία.